

Wioleta Muras

Instytut Muzykologii, Uniwersytet Wrocławski

Konferencja Studentów Kulturoznawstwa *Dźwięki kultury*, Uniwersytet w Białymstoku

Pod tytułem *Dźwięki kultury* odbyła się trzecia edycja Konferencji Studentów i Studentek Kulturoznawstwa. Jest to wydarzenie cykliczne, które odbywa się w różnych miastach Polski. Ubiegłoroczny zjazd miał miejsce 10.04.2014 w Bibliotece Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku, zaś jego organizacja spoczywała w rękach studentów Kulturoznawstwa Uniwersytetu Białostockiego. Wśród referentów znaleźli się przedstawiciele różnych ośrodków, reprezentując kulturoznawstwo na Uniwersytetach Białostockim, Łódzkim, Warszawskim, Wrocławskim, Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Akademii Ignatianum w Krakowie.

Celem Konferencji była refleksja na temat ogólnie rozumianego świata dźwięków, nie tylko muzycznych. Prezentowane referaty poruszały zagadnienia otaczające człowieka audiosfery, z uwzględnieniem jej kontekstów społecznych oraz kulturowych. Konferencję otworzyła prof. Alicja Kisielewska z Uniwersytetu Białostockiego. Podczas krótkiego wprowadzenia w tematykę sesji, wyraziła nadzieję na współpracę z innymi ośrodkami kulturoznawczymi, co pozwoliłoby na jednoczenie środowisk kulturoznawczych w skali całego kraju, a w praktyce wymianę poglądów oraz doświadczeń.

Wykład inauguracyjny wygłosił dr Wojciech Siwak z Uniwersytetu Białostockiego, który w tytule swojego wystąpienia postawił pytanie *Po co nam audiosfera?* Rozważania rozpoczął od stwierdzenia, iż żyjemy w czasach uprzywilejowania widzenia, czemu sprzyjają nowe technologie; media mają także wpływ na nasze preferencje. Mówiąc o *audiosferze*, referent przywołał kilka pojęć związanych z tą problematyką, jak *fonosfera* Macieja Gołęba, dotycząca niemuzycznych zjawisk pejzażu akustycznego człowieka, *sonorystyka* Józefa Michała Chomińskiego – technika kompozytorska kładąca nacisk na brzmieniowe wartości utworu czy *fonografia* jako technika rejestracji i odtwarzania dźwięku. Wraz z rozwojem techniki obserwuje się zmiany przestrzeni dźwiękowej. Autor przypomniał słowa Tadeusza Peipera, który pisał na łamach prasy, iż „świat się

zmniejsza, a zwiększa się widnokrąg i słuchokrąg człowieka”. Ów „słuchokrąg” obecnie staje się jeszcze bogatszy m. in. za sprawą cyfryzacji dźwięku, która umożliwia poszerzenie różnorodności zjawisk dźwiękowych słyszanych przez człowieka. Słuchamy bowiem już nie tylko uszami, ale całym ciałem.

Zasadnicza część konferencji podzielona została na cztery panele tematyczne.

Panel pierwszy, zatytułowany *Audiosfera – od teorii do praktyki*, rozpoczęła Anna Kleszczewska (UwB). W swoim referacie *Dźwięk i umysł. Krótkie wprowadzenie do antropologii dźwięku* odwołała się do zasygnalizowanego wcześniej problemu cielesnego odbierania bodźców dźwiękowych przez człowieka. Drgania dźwięków odbierane są przez ciało już na etapie życia płodowego, zaś słuch w rozwoju człowieka (od okresu niemowlęcego) jest pierwotnym narządem, ważniejszym od wzroku czy węchu. Docierające do nas dźwięki są źródłem informacji o otaczającej nas przestrzeni. O ich skali ważności oraz znaczeniu decydujemy najczęściej my sami.

Kolejny prelegent, Jacek Pajak (UW), w referacie *Dźwięk w filmie – kreacyjna i estetyczna funkcja nie muzycznych składników warstwy dźwiękowej filmu* odwołał się do technicznego aspektu realizowania ścieżki dźwiękowej. Jak stwierdził, o ile dawniej na warstwę dźwiękową filmu składały się dialogi i szmery będące sumą nagrywanych dźwięków na planie filmowym, o tyle obecnie niemal całą ścieżkę dźwiękową realizuje się w studio. Składają się na nią dialogi, muzyka, efekty akustyczne (redukcja szumów, dodawanie pogłosów, różnicowanie głośności itp.), dźwięki tła (tzw. „atmosfera”). Wszystko to ma za zadanie współtworzyć świat przedstawiony w filmie, wywoływać emocje oraz konstruować narrację. Złożoność owych zjawisk dźwiękowych filmu staje się coraz częściej przedmiotem analizy estetycznej. Panel zakończyło wystąpienie Kamili Staśko-Mazur (UWr) pt. *Artysta i audiosfera – inspiracje twórcze*. Otaczająca człowieka współczesna przestrzeń dźwiękowa staje się źródłem inspiracji dla artystów, którzy (bezpośrednio bądź pośrednio) wykorzystują w swoich dziełach jej walory brzmieniowe. Autorka zaprezentowała kilka działań artystycznych odwołujących się do problematyki audiosfery: kompozycje dźwiękowe wykorzystujące naturalne odgłosy Odry zaprezentowane podczas 11. Festiwalu „Survival” 2013, rzeźba dźwiękowa będąca „sonifikacją” brzmień generowanych przez architekturę polskiego pawilonu na 13. Międzynarodowej Wystawie Architektury w Wenecji 2012 (Katarzyna Krakowiak i Michał Libera). Referentka podjęła także problem audiosfery jako tworzywa dzieła (*Pory Roku* Krzysztofa Knittla), aspektu brzmieniowości miejsca jako idei kompozycji muzycznej (*I reportaż, II reportaż* Grażyny Pstrokońskiej-Nawratil) oraz infrakomponowania (*Infrasymfonia, Metasonoria* Mateusza Ryczka).

Panel drugi, zatytułowany *Przestrzeń dźwięku*, rozpoczął referat Wiolety Muras (UWr), który dotyczył pejzażu dźwiękowego centrum Wrocławia w świetle zagadnień ochrony dźwiękowego dziedzictwa kulturowego. Autorka przedstawiła działalność Pracowni Badań Pejzażu Dźwiękowego, a także krótką

charakterystykę brzmieniową centrum Wrocławia, by następnie odnieść się do działań służących ochronie przestrzeni dźwiękowej miasta. Dzięki przeprowadzonym przez Pracownię badaniom możliwe było dostrzeżenie niekorzystnych zjawisk dźwiękowych w przestrzeni miejskiej (nadmiar i chaos dźwiękowy), wskazanie dźwięków, które powinny być objęte ochroną ze względu na ich wartość kulturową (dzwony kościelne, hejnał miasta) oraz zwrócenie uwagi na estetyczny wymiar funkcjonowania dźwięków (zwłaszcza muzycznych) w reprezentacyjnej przestrzeni miasta.

Nawiązanie dźwiękowe do przestrzeni miejskiej pojawiło się w zupełnie innym kontekście w referacie Magdaleny Karkiewicz (UKSW) pt. *Symfonia miejska. O wizerunku metropolii na przykładzie „Manhattanu” Woody’ego Allena*. Referentka omówiła muzyczną stronę filmu, którego początek ilustruje „Błękitna rapsodia” Georga Gershwina, odwołując się kolejno do ukazanych w filmie przestrzeni miejskich w korelacji z warstwą muzyczną. Panel zamknął referat Olgi Jachowicz (UKSW) skoncentrowany na charakterystyce historii ruchu „Riot Grrrl”. Ruch ten związany był z emancypacją kobiet, sprzeciwem wobec rasizmu i dyskryminacji. Emancypacja dokonywała się poprzez estetykę punkową (dotąd reprezentowaną przez męskie zespoły).

Popołudniowa część Konferencji składała się z kolejnych dwóch paneli. Pierwszy z nich, zatytułowany *Spoleczna siła dźwięku*, rozpoczął Paweł Stefanek (UMCS) referatem pt. *Śpiewająca rewolucja – rola muzyki we współczesnej historii Estonii*. Referent przytoczył sposoby budowania tożsamości narodu estońskiego (wcześniej rusyfikowanego) poprzez śpiewy tradycyjnych pieśni estońskich wykonywane przez mieszkańców. Były one zarazem sprzeciwem wobec komunistycznej władzy, budowały estońską wspólnotę, a poprzez organizacje festiwali śpiewających także kultywowaniem narodowej kultury.

Budowanie tożsamości grupowej, choć w innym kontekście kulturowym i historycznym, było także przedmiotem uwagi dwóch kolejnych referatów: Mateusza Romanowskiego (UKSW), który podjął problem polskiego rapu oraz Joanny Głuszek (UwB), która omawiała rolę muzyki w kształtowaniu się tożsamości grupowej LGBTQ. To, co łączy oba wystąpienia, to fakt zwrócenia uwagi na poczucie pewnego wykluczenia, czasem wręcz represjonowania określonej społeczności. Społeczność manifestująca się poprzez rap to najczęściej mieszkańcy miejskich blokowisk o niższym statusie ekonomicznym. W przypadku tożsamości gejów, lesbijek czy osób biseksualnych, trudno znaleźć ów muzyczny wyznacznik gatunkowy; raczej są to pojedyncze utwory, często symbolicznie sygnujące grupę LGBTQ. W ostatnim referacie tego panelu Gabriela Bakunowicz (UwB) podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, czy album muzyczny „Granda” Moniki Brodki wpisuje się w nurt muzyki popularnej czy awangardowej.

Ostatni, czwarty panel Konferencji – *Dźwięki tekstu* – zawierał trzy referaty. Pierwszym z nich był odczyt Szymona Trusiewicza (UwB) *Cieleśność i przestrzenność doświadczenia tańca w „Świdrydze i Midrydze” Bolesława Leśmiana*.

Prelegent przedstawił w swoim wystąpieniu muzyczny i rytmiczny aspekt balady. Taniec rozumiany jako ruch (ten z kolei wyznaczany przez rytm), który staje się podmiotowym doświadczeniem metafizycznym dla bohaterów, potraktowany został jako przejaw muzyczności wierszy Leśmiana z perspektywy antropologicznej i filozoficznej. Joanna Kocemba (UŁ) rozważała rolę muzyki w działaniach teatralnych prowadzonych przez Teatr Wiejski Węgajty i Stowarzyszenie Teatralne Choreo. Oba zespoły reprezentują tzw. teatr rozszerzony, który angażuje widownię do czynnego konstruowania przedstawienia. Muzyka oraz dźwięki wydawane przez aktorów mają za zadanie zachęcić do interakcji widzów z aktorami. Panel czwarty kończyło wystąpienie Anny Krzemińskiej (Akademia Ignatianum), która omówiła zjawisko synestezji w poezji tatrzańskiej Kazimierza Przerwy-Tetmajera. Nagromadzenie wrażeń słuchowych uzyskanych poprzez dobór odpowiednich środków językowych jest owocem bezpośredniego obcowania Przerwy-Tetmajera z przyrodą tatrzańską. Synestezja objawia się tutaj jako transpozycja wrażeń słuchowych na formę literacką.

Konferencję podsumowali i zamknęli przedstawiciele UwB dr Krzysztof Korotkich oraz mgr Karolina Wiergiel. Spotkanie kulturoznawców z różnych ośrodków akademickich dało możliwość szerokiego spojrzenia na problem „dźwięków kultury”. Problem ten z jednej strony odnosi się do muzyki z całym możliwym zakresem jej kontekstowego ujęcia, z drugiej do dźwięków niemuzycznych, które, towarzysząc człowiekowi w codziennym życiu, mogą stać się swoistym znakiem czasu danej kultury, momentu historycznego, miejsca, a zarazem być inspiracją dla rozmaitych działań artystycznych.